

ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗРОБЛЕННЯ ПРОЕКТУ ЗАЛУЧЕННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ГРОШОВИХ ДОХОДІВ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ НАСЕЛЕННЯ

Сприяння розвитку ринкової економіки та структурних перетворень пов'язане насамперед зі збільшенням обсягів довгострокового кредитування, що потребує від банків залучення коштів на тривалі терміни.

Важливою складовою ресурсної бази банків є вклади населення, які, як свідчить світовий досвід, найстабільніший інвестиційний ресурс. Тому одним з головних завдань, що стоять перед банками на сучасному етапі, є створення сприятливого середовища, в якому комерційні банки мали б змогу, з одного боку, мобілізувати заощадження вкладників, а з іншого — здійснювати ефективне кредитування реального сектора економіки.

На сьогодні заощадження населення, залучені банківською системою України, становлять лише 5,4% від обсягу ВВП, що майже у два рази менше рівня 1990 р. і в цілому є вкрай недостатніми для забезпечення потреб економіки нашої країни. Близько 70% відсотків грошових заощаджень громадян як у національній, так і в іноземній валютах перебувають поза межами банківської системи України і не беруть участі в інвестиційному процесі. Тому на сьогодні питання залучення вкладів громадян до банківської системи є дуже актуальним для України.

Останнім часом у динаміці та структурі грошових заощаджень населення відбулися позитивні зрушення. За період 1996—2001 рр. залишки вкладів населення на рахунках комерційних банків збільшилися у 18 разів і досягли на кінець 2001 року понад 11 млрд грн. У 2001 р. вклади громадян у банківські установи зросли на 68%. При цьому відбувалося прискорене зростання (у 2,9 раза) довгострокових вкладів. Це свідчить про те, що незважаючи на прикрий досвід збанкрутування банків «Слов'янський» та «Україна», довіра громадян до банківської системи зміцнюється.

Однак попри позитивні зрушення депозити фізичних осіб ще не стали чинником стабілізації та розвитку реального сектора економіки, оскільки становлять незначну частку в ресурсній базі

банків порівняно з розвинутими країнами, де сума коштів населення на банківських рахунках сягає двох третин усіх депозитів. Наприклад, у ФРН за рахунок таких заощаджень формується понад 60% інвестиційних ресурсів, що живлять економіку країни.

На відміну від країн з розвинутою ринковою економікою в Україні значна сума готівкових коштів перебуває поза банківською системою. Так, станом на 1 січня 2002 р. готівка в національній валюті поза касами банків досягла 19,5 млрд грн і становила 84,4% до грошової бази. Порівняно з 2000 р. обсяг готівки поза банками збільшився майже на 7 млрд грн.

Для того щоб грошові заощадження населення України стали чинником її економічного зростання, необхідно на державному рівні створити умови для залучення у вітчизняну банківську систему на тривалі терміни тих грошових коштів громадян, які в значних обсягах залишаються поза банківською системою України. Тому ця проблема має бути в центрі уваги учасників сьогоднішньої конференції.

Мобілізація грошових доходів громадян, безумовно, ґрунтується на стабільності банківської системи і встановленні клімату довіри до банківських установ. Тому для широкого залучення коштів населення до банківської системи важливо забезпечити надійний банківський нагляд та систему захисту депозитів.

Одним із пріоритетних напрямів удосконалення системи банківського нагляду має стати контроль за ефективністю управління ризиками шляхом упровадження банками прогресивних систем моніторингу, оперативної діагностики та раннього реагування на можливі проблеми в їх діяльності.

Значення ефективно функціонуючої системи страхування депозитів в економіці будь-якої країни важко переоцінити. Як свідчить світовий досвід, гарантування вкладів населення має подвійне призначення: на макрорівні — захищати вкладників; на макрорівні — мінімізувати негативний вплив банківських ризиків та сприяти зміцненню довіри до банківської системи.

В Україні триває перший етап побудови такої інституції — створено Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, що є однією з основних передумов зміцнення довіри до банківської системи. Проте для його успішної роботи, а головне, подальшого розвитку системи страхування депозитів комерційних банків бракує комплексної нормативно-правової бази, наближеної до світових стандартів.

Серед економічних чинників, що впливають на динаміку зростання вкладів населення в банківські установи, найважливішим є збільшення реальних доходів населення, яке забезпечується перш за все стримуванням темпів інфляції, прискоренням зростання виробництва, скороченням сум заборгованостей по заробітній платі та пенсіях, а також реформуванням системи оподаткування доходів фізичних осіб.

На наш погляд, учасникам конференції слід приділити увагу питанню доцільності оподаткування доходів фізичних осіб, отриманих закладами, як це передбачено в проекті Податкового кодексу України. Це питання є дискусійним, тому цікаво було б почути думку учасників конференції щодо цієї проблеми.

При цьому слід зауважити, що оподаткування доходів закладами може мати негативні наслідки. Зокрема, це може стати стримуючим чинником для розміщення коштів у банківських установах, що значно скоротить ресурсну базу банків та може призвести до відпливу вже залучених коштів з банківської системи.

У сучасних умовах одним з напрямів сприяння додатковій мобілізації ресурсів банківською системою є всебічне розширення безготівкової сфери розрахунків населення за товари та послуги. Зусилля комерційних банків мають бути спрямовані на активізацію безготівкових розрахунків за допомогою пластикових карток, поширення практики зарахування заробітної плати та інших соціальних виплат на банківські рахунки, здійснення через установи банків комунальних платежів. Застосування в Україні безготівкових розрахунків є одним з перспективних шляхів залучення заощаджень громадян до банківської сфери.

Стратегічною метою банківської діяльності на сучасному етапі є забезпечення створення необхідних умов для розвитку ринку банківських послуг на підставі здорової конкуренції. На сьогодні внаслідок відсутності належного законодавчого та нормативно-правового забезпечення всього можливого спектра банківських операцій та послуг банки не завжди здатні в повній мірі забезпечити розвиток нових видів послуг у відповідь на зростаючі потреби ринку.

Головними завданнями банків на ринку залучення заощаджень громадян має стати стимулювання ощадної та інвестиційної активності населення шляхом надання вкладникам банку можливості вибору ефективних форм заощаджень, які б відповідали вимогам клієнтів щодо їх дохідності та надійності.

Політика банків стосовно залучення коштів населення, різноманітності умов вкладення коштів до банку має враховувати потреби всіх соціальних верств та вікових категорій населення.

Окремі банки в Україні запровадили пенсійні рахунки і намагаються залучити на них кошти населення, пропонуючи спеціальні системи захисту від інфляції. Проте цей процес потребує законодавчого врегулювання. Тому на сьогодні важливо прискорити проведення пенсійної реформи та створити законодавче поле щодо пенсійних заощаджень громадян у банківській системі.

У світовій практиці на сьогодні депозитний сертифікат широко використовується не лише як інструмент залучення вкладів, а і як фінансовий інструмент на вторинному ринку. Однак у зв'язку з нестабільністю функціонування та нерозвинутістю фінансового ринку використання депозитних сертифікатів в Україні є недостатньо поширеним.

Нинішня науково-практична конференція має на меті розглянути широкий спектр окреслених проблем і визначити шляхи підвищення ролі грошових заощаджень населення в розбудові економіки України. На наш погляд, серйозної уваги заслуговують питання аналізу як економічних чинників формування заощаджень громадян, так і організаційно-правових, що створюють умови для залучення коштів та зміцнення довіри населення до банківської системи.

Маємо надію, що наслідком сьогоднішньої роботи конференції стануть конкретні рекомендації як для Національного банку України, так і для уряду щодо створення сприятливого економічного та правового середовища для мобілізації заощаджень громадян до банківської системи з метою покращання інвестиційного процесу в нашій державі.

М. І. Савлук

Українська фінансово-банківська школа
при КНЕУ, м. Київ

ГРОШОВІ ЗАОЩАДЖЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ЯК РЕСУРС ФІНАНСОВОГО РИНКУ

У сучасних умовах України зростання заощаджень населення набуває надзвичайно важливого значення — економічного, фінансового, соціального і навіть політичного. Малі обсяги